

Zeszyty Naukowe

Wyższej Szkoły

Zarządzania i Bankowości

w Poznaniu

Rok V

nr 3(11)/2000

Zeszyty Naukowe
Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu
Wydano za zgodą Rektora
Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu
oraz Rady Naukowo-Wydawniczej Wydawnictwa TERRA

© Copyright by TERRA

Poznań 2000

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

RECENZENCI

Czesław Mojsiewicz
Henryk Wojciechowski
Tadeusz Gadkowski

REDAKCJA

Włodzimierz Kaczocha (redaktor naczelny)
Zygmunt Kowalczyk
Krzysztof Krasowski
Stanisław Zyborowicz (sekretarz redakcji)

REDAKTOR

Michał Staniszewski

KOREKTA

Michał Staniszewski

Gz 325

TLUMACZENIA

Magdalena Leśniewska

PROJEKT OKŁADKI

Daria Tarara
Paweł Pietrzyk

WYDAWCA

Wydawnictwo TERRA
ul. Robocza 4
61-538 Poznań
tel./fax. (0-61) 835-15-30
działające w ramach Holdingu Edukacyjnego —
Paweł Pietrzyk Spółka z o.o.
Biura H.E. Paweł Pietrzyk
ul. 23 lutego 11
61-741 Poznań

ISSN 1428-3891

DRUK

M. J. DRUK
ul. Ostrowska 442
61-324 Poznań

I. Ekonomia

1. Jerzy B a b i a k, Arkadiusz P t a k, <i>Zewnętrzne źródła finansowania inwestycji przez samorząd terytorialny</i> (The external sources of investment financing by territorial self-government)	9
2. Stefan C a c k o w s k i, <i>Kredyt i instytucje kredytowe w Polsce przedrozbiorowej. Przegląd problematyki</i> (Credit and credit institutions in the pre-partition Poland. Subject review)	21
3. Jacek D u b i s z, <i>Wahania kursów giełdowych — próba systematyzacji teorii z zakresu analizy technicznej</i> (Stock-Exchange rates fluctuations — an attempt of theory systematisation within the technical analysis)	43
4. Andrzej N o w a k, <i>Narodziny oraz przedmiot historii gospodarczej</i> (Origin and subject matter of history of economy)	63
5. Jerzy O l s z e w s k i, <i>Spółeczno-ekonomiczne aspekty bezrobocia na przykładzie województwa pomorskiego</i> (Socio-economic aspects of unemployment on the example of Pomeranian region)	73

II. Politologia

1. Adam G ó r s k i, <i>Komunikowanie instytucjonalne w systemach informacji naukowej</i> (Institutional communication in scientific information systems)	97
2. Andrzej S t e l m a c h, <i>Układ sił politycznych w Dumie Państwowej Rosji trzeciej kadencji</i> (Political power structure in the third cadence of Russian Duma).....	119
3. Sebastian W o j c i e c h o w s k i, <i>Przejawy szowinizmu i braku tolerancji we współczesnej Europie</i> (Chauvinism expressions and lack of tolerance in contemporary Europe).....	143
4. Anna Z i e m n a, <i>Konflikt indochiński — projekty Henry Kissingera: 1969-1973</i> (Indo-Chinese conflict — Henry Kissinger's projects: 1969-1973)	157

II. Prawo

1. Zbigniew L e o Ń s k i, <i>Podstawowe problemy reformy administracji publicznej</i> (Basic problems of public administration reform)	181
---	-----

III. Konferencje naukowe

1. Zbigniew D r o z d o w i c z, <i>Dziesięciolecie transformacji i adaptacji</i> (Decade of transformation and adaptation).....	193
2. Marcei K o s m a n, <i>Konferencja badaczy ustroju Europy Środkowej w czasach nowożytnych — Praha, 7-9 XII 2000 r.</i> (Political system of Central Europe during the modern days. Conference for researches — Prague 7-9 December 2000).....	199

IV. Dydaktyka

1. Jadwiga Fisiak, <i>Socjolingwistyka a język komunikacji biznesowej</i> (Socio-linguistic and language in business communication)	205
2. Marek Szalek, <i>Ocena pracy lektorów języka angielskiego i niemieckiego na podstawie hospitacji</i> (Performance appraisal of English and German languages lectures based on mutual attending of lessons by pupil-teachers)	211

V. Recenzje

1. Krzysztof Obłój, <i>Strategia organizacji</i> (Organization strategy) — Marek Brojerski	225
2. Adrian Payne, <i>Marketing usług</i> (Marketing of services); Peter Mudie, Angela Cottam, <i>Usługi — zarządzanie i marketing</i> (Services — management and marketing) — Marek Brojerski	228
3. Andrzej Stanisław Kowalczyk, <i>Giedroyc i „Kultura”</i> (Giedroyc and „Culture”) — — Marcelli Kosman	233
4. Agnieszka Kasińska-Metryka, <i>Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej 1989-1999</i> (Presidents of Polish Republic 1989-1999) — Żaneta Polowczyk - Kuik	237
5. Bogumiła Kosmanowa (red.), <i>Rola książki w integracji ziem polskich w XIX w.</i> , (The role of book in the process of Polish lands integration during XIX th century) — Jan Załubski	240

ANDRZEJ STELMACH

**UKŁAD SIŁ POLITYCZNYCH W DUMIE PAŃSTWOWEJ
ROSJI TRZECIEJ KADENCJI**

Duma Państwowa Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej składa się z 450 deputowanych. Są oni wybierani w wyborach powszechnych, równych, tajnych i bezpośrednich. Połowa członków Dumy uzyskuje mandaty z jednomandatowych okręgów wyborczych. Pozostali z list krajowych zgłaszanych przez ogólnorosyjskie komitety wyborcze w ramach jednego okręgu obejmującego całe terytorium kraju. Listy te zwyczajowo są nazywane listami federalnymi. Każdy wyborca dysponuje dwoma głosami. Jeden oddaje bezpośrednio na kandydata, któremu udziela poparcia w okręgu wyborczym, drugi natomiast oddaje na listę federalną preferowanego przez siebie komitetu wyborczego.

W okręgach jednomandatowych wynik głosowania ustala się na zasadzie większości względnej. W podziale mandatów pomiędzy listy partyjne stosuje się system proporcjonalny oparty na zasadzie największych resztek. W dystrybucji mandatów uczestniczą jednak tylko te komitety wyborcze, które w skali kraju uzyskały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów¹.

Wybory do Dumy obecnej kadencji zostały przeprowadzone 19 grudnia 1999 r. Wzięło w nich udział ponad 66 mln wyborców, co stanowiło 61,85% uprawnionych do głosowania. Frekwencja nie przedstawiała się zatem imponująco. Głosów nieważnych było 1,95%.

Prawo zgłaszania kandydatów w wyborach miało aż 139 różnych organizacji reprezentujących wyborców². Swoje listy kandydatów zgłosiło w wyborach 26 porozumień wyborczych — w tym znalazło się 10 bloków wyborczych, z których każdy skupiał po kilka różnych organizacji.

W efekcie elekcji do Dumy Państwowej weszli przedstawiciele tylko sześciu komitetów wyborczych, które uzyskały w skali kraju poparcie po-

¹ Szerzej na temat zasad prawa wyborczego w Rosji zob. A. Stelmach, *Ogólne zasady prawa wyborczego Federacji Rosyjskiej*, w: (red.), *Między historią a politologią*, Poznań 1998.

² Por. *Informacionno-ekspertnaja grupa „Panorama”*, *Wybory 2000*, cz. I, Moskwa 1999, s. 165 i n.

nad 5% biorących udział w wyborach obywateli. Komitety te tym samym podzieliły między sobą połowę mandatów w Dumie. Są to mandaty uzyskiwane z federalnego okręgu wyborczego. Pozostałe 225 miejsc w niższej izbie parlamentu, jak już wspomniano, jest zarezerwowanych dla deputowanych wybranych w jednomandatowych okręgach wyborczych.

Tab. 1

*Wyniki wyborów do Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej
z 19 grudnia 1999 r.*

Lp.	Nazwa komitetu wyborczego	Liczba głosów w okręgu federalnym	Procent uzyskanych głosów	Liczba mandatów z okręgu federalnego	Liczba mandatów z okręgów jednomandatowych
1.	Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej	16 195 569	24,29	67	46
2.	Międzyregionalny Ruch „Jedność” („Niedźwiedź”)	15 548 707	23,32	64	9
3.	„Ojczyzna — Cała Rosja”	8 886 697	13,33	37	31
4.	Związek Sił Prawicowych	5 676 982	8,52	24	5
5.	Blok Żyrinowskiego	3 989 932	5,98	17	
6.	Zjednoczenie „Jabłoko”	3 955 457	5,93	16	4
7.	Komuniści, Pracująca Rosja — Za Związek Radziecki	1 482 018	2,22		
8.	Kobiety Rosji	1 359 042	2,04		
9.	Partia Emerytów	1 298 948	1,95		
10.	Nasz Dom — Rosja	791 160	1,19		
11.	Rosyjska Partia Obrony Kobiet	536 015	0,80		
12.	Kongres Rosyjskich Wspólnot i Ruchu Jurija Bóldyriewa	405 295	0,61		
13.	Stalinowski Blok — Za ZSRR	404 259	0,61		
14.	Za Obywatelską Godność	402 856	0,60		
15.	Ogólnorosyjski Polityczny Ruch „Poparcie dla Armii”	384 392	0,58		
16.	Pokój. Praca. Maj	383 351	0,58		
17.	Blok Generała Andrieja Nikołajewa, Akademika Swiatosława Fiedorowa	371 959	0,56		
18.	Partia Pokoju i Jedności	247 039	0,37		

Tab. 1 cd.
 Wyniki wyborów do Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej
 z 19 grudnia 1999 r.

Lp.	Nazwa komitetu wyborczego	Liczba głosów w okręgu federalnym	Procent uzyskanych głosów	Liczba mandatów z okręgu federalnego	Liczba mandatów z okręgów jednomandatuowych
19.	Rosyjski Związek Ogólnonarodowy	245 266	0,37		
20.	Rosyjska Partia Socjalistyczna	156 735	0,24		
21.	Rosyjska Sprawa	112 330	0,17		
22.	Konserwatywny Ruch Rosji	87 658	0,13		
23.	Wszechrosyjska Polityczna Partia Narodu	69 694	0,10		
24.	Wszechrosyjski Ogólno-Polityczny Ruch „Duchowa Spuścizna”	67 417	0,10		
25.	Socjalistyczna Partia Rosji	61 776	0,09		
26.	Socjal-Demokraci	51 434	0,08		
	Liczba głosów oddanych przeciwko wszystkim kandydatom	2 198 667	3,30		
	Niezależni				119
	Razem	66 840 603	100,00	225	214*

* W 11 okręgach jednomandatowych wybory nie odbyły się lub nie zostały rozstrzygnięte. W terminie późniejszym obsadzone zostały jeszcze dwa mandaty.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Postanowienije Cienralnoj izbiratelnoj komisji Rossijskoj Fiedieracji ot 29 diekabria 1999 goda (Nr 65/764-3) ob ustanowlenii obszczich riezultatow wyborow dieputatow Gosudarstwiennoj Dumy Fiedieralnogo Sobranija Rossijskoj Fiedieracii trietiego sozywa.

O układzie sił politycznych w Dumie decydują ugrupowania polityczne wchodzące w jej skład. To one nadają ton jej działalności i wywierają znaczący wpływ na podejmowane decyzje. Ze względu na niestabilny wciąż układ sił w niższej izbie parlamentu, tzn. brak przewagi jednego czy koalicji kilku ugrupowań nad pozostałymi, występuje duże rozchwianie polityczne parlamentu w Rosji. W konsekwencji braku stabilnej większości parlamentarnej często trudno jest podjąć decyzje nawet w sprawach, które wydają się oczywiste. Polem do rywalizacji politycznej i realizacji partykularnych interesów koterii politycznych stają się także sprawy doniosłej wagi państwowej, np. budżetu, polityki zagranicznej czy sposobu rozwią-

zywania konfliktów wewnętrznych. Sytuacja taka sprzyja natomiast umacnianiu silnej władzy prezydenta. Zarówno Borys Jelcyn, jak i obecnie Władimir Putin skrzętnie potrafili wykorzystać tę sprzyjającą okoliczność dla realizacji swoich interesów i koncepcji politycznych. Można w związku z tym postawić tezę, iż słaba struktura wewnętrzna Dumy generuje w konsekwencji silną władzę prezydenta. Prezydent Rosji jest więc zainteresowany utrzymaniem wewnętrznej atomizacji niższej izby parlamentu. Układ taki gwarantuje bowiem głowie państwa faktyczną wyłączność na kierowanie państwem lub przynajmniej na wywieranie skutecznego wpływu na kierunki jego polityki. Nie zmienia to jednak faktu, iż prezydent podejmuje wysiłki na rzecz utworzenia ugrupowania politycznego, które stanowiłoby dla niego zaplecze polityczne zarówno w Dumie, jak i w rywalizacji wyborczej.

1. Zasady działania Dumy Państwowej

W celu realizacji zadań stojących przed izbą niższą parlamentu tworzone są w niej komitety i komisje. Do ich kompetencji należy przygotowywanie i wstępne rozpatrywanie projektów ustaw, organizowanie przesłuchań parlamentarnych, kontrola realizacji ustawodawstwa, formułowanie opinii i wniosków odnośnie stosownych rozdziałów projektu budżetu federalnego oraz rozstrzyganie kwestii związanych z organizacją własnej działalności. Duma może także powoływać komisje, których działalność ogranicza się do określonych ram czasowych lub wykonania konkretnego zadania.

Na czele komitetów i komisji stoją ich przewodniczący. Wybierani są oni przez izbę na wniosek frakcji lub grup deputowanych. Głosowanie może mieć charakter blokowy, tzn. może dotyczyć zatwierdzenia listy zawierającej nazwiska przewodniczących poszczególnych komitetów czy komisji. Decyzja zapada w formie uchwały podjętej zwykłą większością głosów.

Również skład poszczególnych komitetów jest zatwierdzany w powyżej przedstawionym trybie. Wymaga on jednak wcześniejszego uzgodnienia z frakcjami i grupami deputowanych. Każdy deputowany, z wyjątkiem przewodniczącego Dumy, jego zastępców, przywódców ugrupowań parlamentarnych oraz parlamentarzystów będących członkami Rządu Federacji Rosyjskiej, musi pracować w jednym (i tylko w jednym) komitecie Dumy. W Dumie Państwowej obecnej kadencji działa 27 stałych komitetów³.

³ Są to Komitety Dumy Państwowej do spraw: Bezpieczeństwa; Budownictwa Państwowego, Budżetu i Podatków; Ekologii; Energetyki, Transportu i Komunikacji; Federacji i Polityki Regionalnej; Kobiet, Rodziny i Młodzieży; Kultury i Turystyki; Międzynarodowych;

Regulamin Dumy Państwowej przewiduje, że w razie konieczności mogą być powoływane również inne komitety. Liczebność każdego komitetu i komisji określa Duma. W obecnej kadencji liczą one od 7 do 52 deputowanych. Najliczniejszy jest Komitet ds. Budżetu i Podatków. Najmniej osób zasiada w Komitecie ds. Problemów Północy i Dalekiego Wschodu oraz w Komitecie ds. Kobiet, Rodziny i Młodzieży. W tym ostatnim pracuje tylko 7 deputowanych, z czego aż pięciu sprawuje funkcje kierownicze (przewodniczący i jego zastępcy)⁴.

Stosuje się zasadę proporcjonalnej reprezentacji parlamentarnych ugrupowań deputowanych w poszczególnych komitetach. Jest to jednak bardziej kwestia zwyczajowa niż wynikająca z regulaminu.

Duma Państwowa może powoływać stałe lub doraźne komisje. Najczęściej powoływane są doraźne komisje do sprawdzania określonych informacji o wydarzeniach i osobach urzędowych, komisja do obliczania wyników tajnego głosowania oraz komisja do wydania orzeczenia w sprawie złożenia z urzędu Prezydenta Federacji Rosyjskiej. W razie potrzeby Duma może powoływać także inne komisje. Tylko komisja mandatowa powoływana jest na czas trwania całej kadencji Dumy i ma status komitetu Dumy Państwowej. W skład tej komisji w obecnej kadencji wchodzi 21 deputowanych. Każdy z nich należy równocześnie do jednego z komitetów Dumy.

W obecnej kadencji Duma powołała jeszcze kilka komisji. Stale działa Komisja Dumy Państwowej ds. Etyki. Utworzono także trzy komisje o charakterze międzyfrakcyjnym, które określa się mianem dopełniających⁵.

Zadania poszczególnych komisji, okres ich działania, a także ich uprawnienia i skład określa każdorazowo uchwała izby. W obecnej kadencji Dumy Państwowej udział poszczególnych frakcji i grup deputowanych w pracach komitetów Dumy przedstawia tab. 2. (s. 124).

Pracami Dumy kieruje Przewodniczący Dumy Państwowej. Jest on wybierany przez deputowanych. Duma wybiera także, również spośród de-

Narodowościowych; Obronności; Ochrony Zdrowia i Sportu; Organizacji Kredytowych i Rynków Finansowych; Organizacji Społecznych i Wspólnot Religijnych; Polityki Ekonomicznej i Przedsiębiorczości; Polityki Informacyjnej; Pracy, Polityki Socjalnej i Weteranów; Problemów Północy i Dalekiego Wschodu; Przemysłu, Budownictwa i Technologii Naukowych; Regulaminu i Organizacji Pracy Dumy Państwowej; Samorządu Lokalnego; Ustawodawstwa; Własności; Wspólnoty Niepodległych Państw i Łączności z Rodakami; Wychowania i Nauki; Zagadnień Agrarnych; Zasobów Naturalnych i Eksploatacji Przyrody.

⁴ Sytuacje takie, że ponad połowa członków komitetu pełni w nim funkcje kierownicze, wcale nie należą w Dumie do wyjątków.

⁵ Są to Komisje Dumy Państwowej do spraw: Walki z Korupcją; Ochrony Praw Inwestorów; Badania Praktyki Stosowania Prawa Wyborczego Federacji Rosyjskiej w Przygotowaniu i Przeprowadzaniu Wyborów i Referendów w Federacji Rosyjskiej.

putowanych, Pierwszego Zastępcę Przewodniczącego Dumy Państwowej oraz zastępców przewodniczącego. Zasadą jest, iż każda z tych osób reprezentuje inną frakcję czy grupę parlamentarną. W Dumie obecnej kadencji zasadę tę poszerzono i każdej frakcji przyznano prawo do obsadzenia stanowiska jednego z wiceprzewodniczących Dumy⁶.

Tab. 2

Polityczne przedstawicielstwo w kierownictwach komitetów Dumy Państwowej

Lp.	Ugrupowanie parlamentarne	Liczba członków frakcji lub grupy	Liczba przewodniczących komitetów	Liczba zastępców przewodniczących komitetów
1.	Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej	88	9	23
2.	„Jedność”	83	7	27
3.	„Narodowy Deputowany”	57	5	25
4.	„Ojczyzna — Cała Rosja”	47	1	22
5.	Agroprzemysłowa Grupa Deputowanych	42	2	20
6.	„Regiony Rosji (Związek Niezależnych Deputowanych)”	41	1	20
7.	„Związek Sił Prawicowych”	32	1	16
8.	„Jabłoko”	21	-	12
9.	Liberalno Demokratyczna Partia Rosji	16	1	6
10.	Nie należący do żadnej frakcji	12	-	2
	Ogółem	439*	27	173

* W 11 okręgach jednomandatowych wybory nie odbyły się lub uznano je za nieważne.

Źródło: Na podstawie A. Zapięłyj, *Trietja Gosudarstwiennaja Duma*, Moskwa 2000, s. 45.

Kandydatów na przewodniczącego mogą zgłaszać frakcje, grupy deputowanych i poszczególni parlamentarzyści. Po wysłuchaniu wypowiedzi kandydatów na przewodniczącego oraz udzieleniu odpowiedzi na pytania izba przystępuje do głosowania. Głosowanie odbywa się w sposób tajny.

⁶ Dotyczy to także frakcji KPRF. Pomimo, że obsadziła ona stanowisko przewodniczącego Dumy, także jeden z zastępców przewodniczącego wywodzi się z tej frakcji.

Może jednak mieć charakter jawny, jeżeli tak zdecyduje większość deputowanych. Za wybranego uznaje się tego z kandydatów, który uzyskał bezwzględną większość głosów⁷.

Izba każdorazowo określa liczbę zastępców przewodniczącego Dumy Państwowej. Kandydaci są zgłaszani w takim samym trybie jak pretendenci na stanowisko przewodniczącego. Po wysłuchaniu wypowiedzi kandydatów i udzieleniu przez nich odpowiedzi na ewentualne pytania przystępuje się do głosowania. Za wybranymi uważa się tych kandydatów, którzy uzyskali bezwzględną większość głosów.

Jeszcze przed oficjalnym posiedzeniem Dumy obecnej kadencji ukształtował się wyraźny podział deputowanych na dwa przeciwstawne obozy. Największe pod względem liczby posiadanych mandatów ugrupowania porozumiały się co do podziału wpływów i stanowisk w Dumie. Koalicje zawiązały w tej kwestii frakcje „Jedności” („Jedinstwo”) i Komunistycznej Partii Federacji Rosyjskiej (Kommunističeskaja partija Rossijskoj Fiedieracii — KPRF). Do układu przystąpiły również powiązane z nimi grupy deputowanych: Agropromysłowa Grupa Deputowanych (Agropromyszliennaja dieputatskaja gruppa — APG) oraz „Narodowy Deputowany” („Narodnyj dieputat”). Swoją akces do porozumienia zgłosiła także frakcja Liberalno-Demokratycznej Partii Rosji (Libieralno diemokracičeskaja partija Rossiji — LDPR). W ten sposób powstała arytmetyczna *większość*. Pozostałe ugrupowania zostały całkowicie pominięte w negocjacjach dotyczących podziału stanowisk w niższej izbie parlamentu.

Już na pierwszym posiedzeniu Dumy 18 stycznia 2000 r. pojawiły się trudności proceduralne. Ugrupowania zaliczane do *mniejszości* w izbie wycofały swych kandydatów na przewodniczącego Dumy. Swoją kandydaturę wycofał J. Primakow z frakcji „Ojczyzna — Cała Rosja” (Otiečiestwo — Wsja Rossija” — OWR), W. Łukin z „Jabłoka” i W. Pochmielkin ze „Związku Sił Prawicowych” („Sojuz prawych sił” — SPS). Deputowani tych frakcji oraz członkowie frakcji „Regiony Rosji (Związek Niezależnych Deputowanych)” („Rieiony Rossii (Sojuz niezawisimych dieputatow)” — RR) zapowiedzieli wstrzymanie się od udziału w pracach Dumy. Wobec gremialnego wycofania kandydatów na placu boju pozostał jedynie Giennadij Sieliezniow z Komunistycznej Partii Federacji Rosyjskiej. Jako kontrkandydat do urzędu zgłosił się wprawdzie W. Żyrinowski, ale komuniści obyli się bez tego. W związku z zaistniałą sytuacją wynik głosowania był prawie jednomyślny. Na G. Sieliezniowa głosowało 287 deputowanych, 7 wstrzymało się od głosu, a 2 było przeciwnych. Pozostali

⁷ Zasada ta w Regulaminie Dumy Państwowej jest określona w następujący sposób: *Kandydat zostaje wybrany, jeśli w rezultacie głosowania otrzymał ponad połowę głosów wybranych deputowanych do Dumy Państwowej.*

deputowani, zgodnie z wcześniejszą zapowiedzią, nie brali udziału w głosowaniu⁸.

Następnego dnia, przy absencji mniejszości parlamentarnej, Duma wybrała zastępców przewodniczącego spośród biorących udział w posiedzeniu ugrupowań politycznych. Stanowisko Pierwszego Zastępcy Przewodniczącego Dumy Państwowej powierzono Liubow Sliskiej, przedstawicielce „Jedności”, drugiej co do wielkości frakcji w izbie. Pozostałymi zastępcami przewodniczącego zostali wybrani: Władimir Awierczenko („Narodowy Deputowany”), Władimir Żyrinowski (Ludowo-Demokratyczna Partia Rosji), Piotr Romanow (Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej), Giennadij Siemigin (Agroprzemysłowa Grupa Deputowanych).

Przedstawiciele mniejszości w izbie, jak już wspomniano, początkowo odżegnywali się od udziału w pracach Dumy, ale już 26 stycznia swego kandydata Artura Czilingarowa na wiceprzewodniczącego izby przedstawiła grupa deputowanych „Regiony Rosji”. Następne frakcje zgłosiły swych kandydatów 11 lutego. Przedstawiciel frakcji „Ojczyzna — Cała Rosja” Gieorgij Boos został wybrany 327 głosami. Nie uzyskali natomiast wymaganej bezwzględnej większości głosów kandydaci „Jabłoka” — Władimir Łukin i „Związku Sił Prawicowych” — Borys Niemcow. Ale już 16 lutego w ponownym głosowaniu obydwaj kandydaci bez problemów zostali wybrani na stanowiska zastępców przewodniczącego Dumy Państwowej. W ten sposób zakończył się kryzys polityczny w Dumie i zgodnie z przyjętym zwyczajem wszystkie frakcje i grupy deputowanych posiadały swych przedstawicieli w kierownictwie izby.

Ważnym organem parlamentu jest Rada Dumy Państwowej. W jej skład wchodzi przewodniczący Dumy Państwowej oraz liderzy frakcji i grup parlamentarnych. W pracach rady uczestniczą z głosem doradczym zastępcy przewodniczącego Dumy Państwowej oraz przewodniczący komitetów Dumy Państwowej. W posiedzeniach rady mogą uczestniczyć również pełnomocni przedstawiciela prezydenta Federacji Rosyjskiej, rządu oraz przedstawiciele podmiotów uprawnionych do inicjatywy ustawodawczej, o ile na posiedzeniu rozpatrywana jest kwestia wniesionych przez nie projektów ustaw. W posiedzeniu może uczestniczyć również każdy deputowany do Dumy Państwowej.

⁸ A. Zapietkij, *Trietja Gosudarstwiennaja Duma*, Moskwa 2000, s. 21.

2. Ugrupowania parlamentarne

Regulamin Dumy Państwowej przewiduje możliwość swobodnego organizowania się deputowanych. Mogą oni, na bazie ugrupowania wyborczego, które weszło do Dumy z ogólnofederalnego okręgu wyborczego i jednomandatowych okręgów wyborczych, utworzyć frakcję. Parlamentarzyści, którzy nie weszli w skład żadnej frakcji, mogą utworzyć grupy deputowanych. Grupa taka musi skupiać minimum 35 osób. Przepis dotyczący minimalnej liczby deputowanych, którzy mogą utworzyć grupę, nie odnosi się do frakcji. Te mogą być tworzone bez względu na liczbę deputowanych, którzy do niej będą należeli. Status frakcji i grupy jest identyczny. Jedne i drugi muszą zostać zgłoszone na początku kadencji parlamentu do Tymczasowego Sekretariatu Dumy Państwowej, a po wygaśnięciu jego pełnomocnictw rejestru dokonuje Komitet Dumy Państwowej ds. Regulaminu i Organizacji Pracy Dumy Państwowej. Każdy parlamentarzysta może należeć tylko do jednego ze wspomnianych porozumień deputowanych.

W Dumie obecnej kadencji utworzono sześć frakcji i trzy grupy deputowanych. Te ostatnie w praktyce są satelitami frakcji, z którymi blisko współpracują.

Agroprzemysłowa Grupa Deputowanych jest silnie związana z frakcją KPRF. Z kolei grupa „Narodowy Deputowany” jest powiązana z frakcją „Jedność”. „Regiony Rosji (Związek Niezależnych Deputowanych) współpracuje z frakcją „Ojczyzna — Cała Rosja”. Najsilniejsze powiązania występują pomiędzy KPRF a APG. Najmniej sformalizowana jest współpraca parlamentarna pomiędzy „Regionami Rosji (Związkiem Niezależnych Deputowanych)” a „Ojczyzną — Cała Rosja”.

Wszystkie ugrupowania deputowanych zostały zarejestrowane już 16 stycznia. W trakcie kadencji Dumy dochodziło jednak do zmian personalnych w ich składach. Deputowani mają prawo do zmiany swej przynależności frakcyjnej.

Już w początkowym etapie pracy Dumy wyraźnie zaznaczył się podział na dwie podstawowe koalicje parlamentarne. W rezultacie porozumienia zawartego przez frakcje KPRF, „Jedność” i LDPR oraz grupy deputowanych „Narodowy Deputowany” i APG, przy poparciu Prezydenta Federacji Rosyjskiej W. Putina, na Przewodniczącą Dumy Państwowej został wybrany G. Sieliezniow. Ustalono także obsadę stanowisk przewodniczących komitetów Dumy Państwowej. Do objęcia tych funkcji zaproponowani zostali wyłącznie członkowie ugrupowań, które zawarły porozumienie.

Na znak protestu przeciwko ignorowaniu interesów pozostałych porozumień deputowanych frakcja „Ojczyzna — Cała Rosja”, „Jabłoko”, „Związek Sił Prawicowych” oraz znaczna część grupy „Regiony Rosji” opuściła posiedzenie Dumy. Wymienione porozumienia, za wyjątkiem „Regionów Rosji”, których członkowie dosyć szybko zdecydowali się powrócić na salę obrad, postanowili utworzyć Radę Koordynacyjną. Jej zadaniem miało być wypracowanie wspólnej taktyki działań parlamentarnych oraz przygotowanie priorytetów działalności prawodawczej. Jednakże po wznowieniu uczestnictwa tej koalicji w pracach izby szybko się ona rozpadła. To samo zresztą można powiedzieć o *większości* parlamentarnej. Również ona nie stała się trwałym sojuszem. Po uzgodnieniu co do obsady stanowisk w Dumie, trudno było znaleźć wspólną płaszczyznę porozumienia w kwestiach politycznych. W efekcie w Dumie nadal nie ma trwałej koalicji, która mogłaby wypracować jednoznaczny, długofalowy program polityczny i tym samym wyznaczyć strategiczne cele państwa zarówno w kwestiach dotyczących polityki wewnętrznej, jak i zagranicznej. Tak jak to miało miejsce we wszystkich dotychczasowych kadencjach Dumy Państwowej, tak również obecnie tworzone są jedynie taktyczne porozumienia między różnymi siłami politycznymi w celu załatwienia konkretnej sprawy. O żadnych strategicznych koncepcjach nie ma mowy. Jak na razie nie ma widoków na przezwycięzenie tej sytuacji w dającej się przewidzieć perspektywie. W Dumie nadal nie ma większościowego przedstawicielstwa żadnej opcji politycznej czy chociażby większościowej koalicji.

3. Frakcje i grupy deputowanych

Największym ugrupowaniem parlamentarnym jest obecnie **frakcja KPRF**. Jej cechą charakterystyczną stanowi silna dyscyplina wewnętrzna wynikająca m.in. z jednolitości organizacyjnej. Frakcja wszak stworzona jest przez członków jednej partii politycznej, która na dodatek słynie z wewnętrznej dyscypliny. KPRF należy od początku istnienia Federacji Rosyjskiej do najsilniejszych ugrupowań politycznych. Nigdy jednak nie udało się jej stworzyć takiej koalicji parlamentarnej, która pozwoliłaby przeciwstawić się skutecznie władzy prezydenckiej.

W trakcie kampanii wyborczej KPRF pretendowała do zjednoczenia pod swoimi sztandarami wszystkich opozycyjnych i, jak to określano, patriotyczno-państwowych sił w Rosji. Jak było łatwo przewidzieć, koncepcja ta nie powiodła się. Część ugrupowań, które ideowo były nawet bliskie komunistom, nie zgodziła się wejść do jej komitetu wyborczego i zdecydowała się na samodzielną walkę wyborczą. Wpływowi komunistów nie chciały się poddać m.in. takie ugrupowania, jak Agrarna Partia Rosji

(Agrarnaja partija Rossii — APR), ruch „Duchowa Spuścizna” („Duchownoie nasliedzije”) czy Ruch „Poparcie dla Armii” (Dwizienije „W poddierżku armii” — DPA). Z tym ostatnim KPRF podpisała porozumienie o współpracy.

Na federalnej liście wyborczej KPRF znalazły się jednak nazwiska osób, które były działaczami innych partii i ugrupowań politycznych. Wskazać tu można przede wszystkim na takie organizacje, jak Agrarna Partia Rosji, „Duchowa Spuścizna”, blok „Za Zwycięstwo!” („Za Pobiedu!”) i inne. Pod sztandarami KPRF kandydowały także osoby bezpartyjne, w tym wielu działaczy gospodarczych i politycznych.

Komuniści odnieśli w tych wyborach niewątpliwy sukces, uzyskując najwięcej mandatów spośród wszystkich biorących udział w rywalizacji ugrupowań wyborczych. Było to jednak nadal zbyt mało, aby myśleć o samodzielnym sprawowaniu władzy. Liczba deputowanych była zdecydowanie niewystarczająca nawet do tego, aby dyktować warunki, czy choćby odgrywać decydującą rolę przy tworzeniu większościowej koalicji w parlamencie. Niemniej jednak zdobycie w sumie 113 mandatów (67 z okręgu federalnego i 46 w okręgach jednomandatowych) dało komunistom szansę na odegranie ważnej roli przy podziale wpływów w Dumie Państwowej trzeciej kadencji. Trzeba w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, że komuniści wprowadzili do izby niższej parlamentu dużą liczbę deputowanych, którzy formalnie kandydowali jako niezależni, ale byli w sposób jawny lub ukryty popierani przez partię komunistyczną. To oni w znacznej mierze zasilili później frakcję parlamentarną KPRF. Z drugiej jednak strony nie wszystkie osoby, które kandydowały z listy KPRF, wstąpiły do jej frakcji parlamentarnej. W tym przypadku nie chodziło o zmianę opcji politycznej, a raczej o względy praktyczne. Część członków partii komunistycznej została po prostu oddelegowana do innych ugrupowań parlamentarnych. Widać to wyraźnie na przykładzie Agropromysłowej Grupy Deputowanych. Początkowe plany zakładały utworzenie takiej grupy, w której skład, na zasadzie parytetu, mieli wejść parlamentarzyści z KPRF, „Ojczyzny — Całej Rosji” oraz deputowani niezależni. Koncepcja nie spełniła się i w efekcie grupa stała się w pełni dyspozycyjna wobec partii komunistycznej.

W skład frakcji KPRF wchodzi obecnie 88 deputowanych⁹. Z listy federalnej partii było wybranych 51 z nich. Z okręgów jednomandatowych frakcję zasiłowało 32 parlamentarzystów — członków partii. Dodatkowo do

⁹ Jeszcze na pierwszym posiedzeniu Dumy frakcja liczyła 93 deputowanych, ale podjęto decyzję o *oddelegowaniu* 7 deputowanych do Agropromysłowej Grupy Deputowanych. W zamian do frakcji KPRF przeszedł jeden deputowany z APG i doszedł jeszcze jeden, który dotychczas deklarował się jako nie należący do żadnego ugrupowania w Dumie.

ugrupowania przystąpiły cztery osoby, które kandydowały jako bezpartyjne, a jedna osoba kandydowała z listy Ruchu „Poparcie dla Armii”.

Frakcja KPRF, jako największa, ma silną pozycję we władzach Dumy. Jej przedstawiciele zajmują stanowisko przewodniczącego Dumy i jednego z zastępców oraz są przewodniczącymi aż dziewięciu komitetów Dumy.

Pracami frakcji kieruje, jako jej przewodniczący, Gienadij Ziuganow. Jego jedynym zastępcą jest Walentin Kupcow.

Frakcja „Jedność” powstała w Dumie na bazie bloku wyborczego „Międzyregionalny Ruch ‘Jedność’ (NIEDŹWIEDŹ)” („Mieżriegionalnoie dwiżienije ‘Iedinstwo’ (MIEDWIED’)” — „Jedność”). W trakcie kampanii wyborczej znacznie bardziej był znany pod nazwą „Niedźwiedź”. Na czele bloku stał Minister Federacji Rosyjskiej ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Siergiej Szojgu. Ugrupowanie w sposób jawny było wspomagane przez władzę wykonawczą: administrację prezydencką i rządową. W bardziej zakamuflowanej formie kampanię wyborczą tego ugrupowania wspomagał szefowie władzy wykonawczej wielu podmiotów Federacji Rosyjskiej. Można więc mówić o „Jedności” jako ugrupowaniu władzy, pomimo braku formalnych z jej ośrodkami powiązań.

W skład bloku wyborczego „Jedność” weszło siedem niewielkich ugrupowań. Należały do nich Rosyjski Ruch „Pokolenie Wolności” (Rossijskoje dwiżienije „Pokolienije swobody”), Rosyjska Partia Chrześcijańsko-Demokratyczna (Rossijskaja chристijansko-diemokraciczieskaja partija), Islamski Ruch „Riefach” (Islamskoje dwiżienije „Riefaks”), Partia Narodowo — Patriotyczna (Narodno-patrioticzieskaja partija) będąca strukturą polityczną Rosyjskiego Związku Weteranów Afganistanu (Rossijskij sojuz wietieranow Afganistana), ruch „Moja Rodzina” (dwiżienije „Moja siemja”), Wszechrosyjski Związek Wspierania i Pomocy Małemu i Średniemu Biznesowi (Wsierossijskij sojuz poddierzki i sodiejstwija małomu i sriedniemu biznesu) oraz ruch „Pomoc Niezależnym Deputowanym” (dwiżienije „W poddierzku niezawisimych dieputatow”). Wsparcia „Jedności” udzielały także inne organizacje i porozumienia wyborcze, które nie uzyskały samodzielnej możliwości zgłaszania własnych kandydatów.

Pośród wymienionych organizacji tylko dwie: Rosyjska Partia Chrześcijańsko-Demokratyczna i Partia Narodowo-Patriotyczna posiadały prawo zgłaszania kandydatów w wyborach parlamentarnych. Nauczone jednak złymi doświadczeniami z udziału w wyborach do Dumy w roku 1993 i 1995, gdzie należały do outsiderów, postanowiły powstrzymać się od zgłaszania oddzielnych list kandydatów i zdecydowały o udzieleniu poparcia ugrupowaniu mającemu większą szansę na odegranie istotnej roli politycznej w trakcie kampanii wyborczej oraz po niej.

W skład utworzonej w parlamencie frakcji weszło ogółem 73 deputowanych. W okręgu federalnym „Jedność” uzyskała 64 mandaty. Zaś w okręgach jednomandatowych udało się jej zdobyć dziewięć mandatów. Poza parlamentarzystami, którzy uzyskali mandaty z tego komitetu wyborczego, w skład frakcji weszli także deputowani niezależni oraz tacy, którzy kandydowali z innych komitetów wyborczych. Z „Bloku Żyrynowskiego” akces do frakcji „Jedność” zgłosiła jedna osoba. Z komitetu wyborczego „Nasz Dom Rosja” („Nasz dom — Rossija”) ugrupowanie parlamentarne *partii władzy* zostało zasilone przez trzy osoby. Ogółem dodatkowo doszło 10 osób. Tak więc frakcja liczy obecnie 83 deputowanych¹⁰.

Druga co do wielkości frakcja w Dumie jest reprezentowana w jej władzach stosownie do swych wpływów politycznych. Deputowani z tego ugrupowania zajmują stanowisko pierwszego wiceprzewodniczącego izby oraz kierują siedmioma komitetami Dumy.

Frakcją kieruje wcześniej nieznany polityk Borys Gryzłow. Jego zastępcami są Franc Klineciewicz oraz Nikołaj Łoktionow.

Frakcja „Ojczyzna — Cała Rosja” powstała na bazie jednolitego bloku wyborczego. Jego geneza była jednak dosyć złożona. Powstał on jako efekt porozumienia dwóch różnych ugrupowań politycznych regionalnej nomenklatury. Jedna z tworzących blok organizacji „Ojczyzna” powstała jeszcze w roku 1998 jako zaplecze polityczne mera Moskwy Jurija Łużkowa. Druga organizacja utworzona została w roku 1999 pod nazwą „Cała Rosja”. Formalnie na jej czele stał gubernator Sankt Petersburga Władimir Jakowliw. Nie było jednak dla nikogo tajemnicą, iż w jej działalność zaangażowani byli prezydenci Tatarstanu i Baszkortostanu.

W pracach bloku uczestniczył także były premier Jewgienij Primakow. Wprowadził on do OWR Agrarną Partię Rosji (Agrarnaja partija Rossii — APR), a właściwie jej większą część. Poza strukturami OWR pozostała część członków i struktur tej partii. Do bloku przyłączyła się natomiast w całości utworzona w 1999 r. partia „Głos Rosji” („Gołos Rossii”) Konstantina Titowa oraz Związek Chrześcijańskich Demokratów Rosji (Sojuz chrestijanskich diemokratow Rossii — SChDR). W składzie bloku znalazło się jeszcze kilka mniejszych ugrupowań, m.in. „Regiony Rosji”. Wszystkie wymienione wcześniej ugrupowania nie mogły poszczycić się znaczącymi osiągnięciami we wcześniejszej działalności politycznej. Ich przywódcy upatrywali nadziei na sukces we wspólnym prowadzeniu kampanii wyborczej.

¹⁰ Wszystkie dane dotyczące układu sił w Dumie Państwowej oraz personaliów podane są wg stanu na 2.03.2000 r. i pochodzą z oficjalnych dokumentów Dumy Państwowej lub z wydawnictwa: *Struktury gosudarstwiennoj własti RF* (russko-angijskaja wiersija). 6-ie izdanie, Agienstwo „Biznies-Priess”, Moskwa 2000.

W wyborach blok występował po trosze jako ugrupowanie poprzedniej władzy i przeciwnik władzy obecnej. Spotkało się to ze zrozumiałą niechęcią Kremla. Wynik wyborczy bloku był znacznie gorszy od spodziewanego. OWR wprowadziła do Dumy z listy federalnej tylko 37 deputowanych. W okręgach jednomandatowych uzyskano 31 miejsc w izbie. Jak wynika z wypowiedzi przywódców ugrupowania około dwudziestu innych deputowanych, nie należących do OWR, cieszyło się jej poparciem.

W procesie formowania się frakcji sprawy znacznie się skomplikowały. Pojawiły się różne pomysły dotyczące struktury organizacyjnej i programu ugrupowania. Doszło do rozdziewików. Przystąpiono do tworzenia trzech ugrupowań parlamentarnych — frakcji OWR: pierwsza oparta na „Ojczyźnie” i stronnikach J. Primakowa, druga — reprezentująca interesy „Całej Rosji” oraz trzecia to opcja agrarystów. Część deputowanych zdecydowała się wejść do grupy „Narodowy Deputowany”¹¹. Dwudziestu zdecydowało o wstąpieniu do grupy deputowanych „Regiony Rosji”.

Podjęto także negocjacje z KPRF w sprawie utworzenia wspólnej frakcji o charakterze agrarnym. Pomysł ten nie powiódł się, ale jeden deputowany z OWR zasilił Agropromysłową Grupę Deputowanych.

W efekcie do frakcji OWR weszło 30 deputowanych, którzy uzyskali mandat z listy federalnej i 13 z okręgów jednomandatowych. Dodatkowo frakcję zasiliło czterech deputowanych, którzy kandydowali jako niezależni. Zatem w ostatecznym rozrachunku frakcja liczy 47 członków. Jej pracami kieruje Jewgienij Primakow. Ma on aż trzech zastępców. Pierwszym jest Wiaczesław Wołodin, a pozostali dwaj to Farida Gajnułlina i Konstantin Kosaczew.

Wprawdzie frakcja znalazła się w grupie tzw. *mniejszości*, to jednak uzyskała stanowisko zastępcy przewodniczącego Dumy dla Gieorgija Bosa i przewodnictwo jednego z komitetów Dumy.

Frakcja „Związek Sił Prawicowych” reprezentuje interesy różnych sił prawicowych. Ponieważ trudno jest zdefiniować wspólny interes w ogóle, a prawicy chyba w szczególności, napotymano spore trudności ze stworzeniem w miarę zwartej formacji politycznej. Początek porozumieniu dało utworzenie w końcu 1998 r. komitetu organizacyjnego pod nazwą „Prawicowa Sprawa” („Prawoje dzieło”). Wiosną następnego roku ugrupowanie uzyskało oficjalną legalizację. Nośnikiem koalicji stała się partia polityczna Demokratyczny Wybór Rosji („Diemokraticzieskij wybor Rossii”)¹².

¹¹ Tak postąpili cztery osoby.

¹² Partia ta powstała w 1994 r. na bazie frakcji parlamentarnej „Wybór Rosji” pierwszej kadencji Dumy Państwowej. Wtedy ugrupowanie to dysponowało w izbie niższej parlamentu 64 deputowanymi i było drugą co do wielkości frakcją. W 1995 r. DWR zorganizował blok wyborczy pod nazwą „Demokratyczny Wybór Rosji — Zjednoczeni Demokraci”.

W skład tej partii weszło piętnaście różnych samodzielnych organizacji, które dysponowały prawem do tworzenia własnych komitetów wyborczych. Były to m.in. Chłopska Partia Rosji (Kriestianskaja partija Rossii), Rosyjska Partia Socjalnej Demokracji (Rossijskaja partija socjalnoj diemokratii), „Naprzód, Rosjo!” („Wpieried, Rossija!”), Partia Wolności Ekonomicznej (Partija ekonomiczieskiej swobody), „Wspólna Sprawa” („Obszczieie dieło”). Wszystkie te ugrupowania miały za sobą doświadczenia w prowadzeniu samodzielnych kampanii wyborczych. Koalicję prawicową zasilili również ugrupowania, które dopiero co powstały, np. „Młoda Rosja” („Rossija mołodaja”) czy Towarzystwo Pomocy Podatnikom (Obszcziestwo pomoszczi nałogopłatielszczikam). Później do koalicji dołączyły również nowo utworzone ugrupowanie byłego premiera Siergieja Kirienki „Nowa Siła” („Nowaja siła”) i część bloku „Głos Rosji” („Gołos Rossii”), gubernatora Obwodu Samarskiego K. Titowa.

Kampania wyborcza była prowadzona w nowym stylu i była nastawiona programowo na realizację koncepcji tzw. nowego liberalizmu. Na lidera ugrupowania wyrósł szybko S. Kirienko, chociaż oficjalnie jego przywódcą został K. Titow. Nie było tajemnicą, iż zakulisowym szefem porozumienia pozostawał A. Czubajs.

W bloku doszło jednak do zaostrenia wewnętrznych sprzeczności. Wątpliwości budziła zarówno linia programowa, jak i sprawy przywództwa politycznego. Ze współpracy wycofał się ruch „Naprzód, Rosjo!”, który przystąpił do Naszego Domu Rosji. Rozbiciu wewnętrznemu uległy także Republikańska Partia Federacji Rosyjskiej (Riespublikanskaja partija Rossijskoj Fiedieracii — RPRF) i blok „Głos Rosji”. Ten ostatni, na skutek rozpadu wewnętrznego spowodowanego przejściem części członków do Ojczyzny — Całej Rosji, zarejestrował samodzielny komitet wyborczy.

W efekcie przetarasowań, które miały miejsce w bloku wyborczy Związek Sił Prawicowych, ostatecznie w jego składzie oficjalnie pozostały cztery ugrupowania: partia Demokratyczny Wybór Rosji, ruch „Młoda Rosja”, ruch „Nowa Siła” oraz organizacja Prawnicy za Prawo i Godne Życie Człowieka („Juristy za prawa i dostojnuju żizn człowieka”)¹³.

Wynik wyborów był dla bloku pomyślny. Z listy federalnej uzyskał on 24 mandaty, zaś z okręgów jednomandatowych dalszych pięć. Wszyscy deputowani weszli do wspólnej frakcji. Ugrupowanie parlamentarne SPS zostało zasilone przez dwóch deputowanych, którzy kandydowali jako niezależni. Obydwaj byli bliskimi współpracownikami S. Kirienki. Do

który poniósł dotkliwą porażkę i do Dumy wprowadził zaledwie 9 kandydatów z okręgów jednomandatowych.

¹³ Organizacja ta reprezentowała polityczne interesy „Głosu Rosji”.

frakcji wstąpił także jedyny w Dumie przedstawiciel Partii Emerytów (Partija pensjonierow).

Przewodniczącym frakcji został S. Kirienko. Jego zastępcami zaś Boris Niemcow, Wiktor Pochmielkin, Irina Chakamada oraz Liubow Gliebowa.

Ponieważ SPS w Dumie należy do tzw. *mniejszości*, nie posiada znaczącego udziału w jej władzach. Zgodnie z przyjętą zasadą, iż każda frakcja posiada stanowisko zastępcy przewodniczącego izby, na godność tą został powołany B. Niemcow. Jeden z deputowanych SPS został przewodniczącym Komitetu Dumy Państwowej ds. Prawodawstwa.

Wewnętrzny układ sił we frakcji jest dosyć złożony. Pierwszą grupę stanowią poplecznicy S. Kirienki (przedstawiciele „Nowej Siły” oraz ruchu „Cała Rosja”). O mniej więcej połowę mniejszymi wpływami we frakcji dysponuje K. Titow. Związanych z nim jest zaledwie pięciu deputowanych. Trzecią grupę stanowią deputowani nie związani z żadną z tych grup i prowadzący własną grę lub nastawieni na współpracę z bardziej wpływowymi politykami.

Frakcja „Jabłoko” jest jednorodnym ugrupowaniem parlamentarnym reprezentującym partię polityczną działającą w Rosji od czasu pierwszej Dumy. Powstała ona z frakcji parlamentarnej z tamtego okresu, utworzonej z bloku wyborczego Jawliński — Bołdyriew — Łukin. Ugrupowanie zaliczane jest do demokratycznej opozycji. Nie znajdowało się nigdy w obrębie władzy. Zawsze występowało z pozycji opozycji parlamentarnej. Cieszy się tradycyjnie już poparciem wyższych warstw inteligencji i do niej głównie kieruje swój program polityczny. Niekwestionowanym liderem „Jabłoka” pozostaje jego współtwórca Grigorij Jawliński.

W kampanii wyborczej w roku 1999 „Jabłoko” przedstawiło praktycznie dotychczasowe tezy programowe. Nie udało się mu pozyskać nowego elektoratu. Stąd też wynik głosowania był dla ugrupowania G. Jawlińskiego raczej słaby. Do Dumy udało się wprowadzić zaledwie 20 deputowanych, z czego 16 uzyskało mandaty z listy federalnej, a pozostałe cztery z okręgów jednomandatowych¹⁴. Wszyscy wybrani z list „Jabłoka” deputowani weszli do jego frakcji parlamentarnej. Została ona nawet dodatkowo zasilona przez jednego deputowanego niezależnego i skupia obecnie 21 osób¹⁵. Do frakcji nie udało się zachęcić żadnego innego niezależnego deputowanego.

¹⁴ O prawdziwym pechu mogą mówić kandydaci „Jabłoka” w trzech okręgach jednomandatowych, w których wybory uznano za nieważne, a gdzie kandydaci tego ugrupowania zdobyli największą liczbę głosów.

¹⁵ Deputowany niezależny tak naprawdę jest członkiem Centralnej Rady „Jabłoka”, który tradycyjnie już kandyduje w okręgu jednomandatowym jako kandydat niezależny.

Należąca do *mniejszości* w Dumie frakcja „Jabłoko”, jako jedyna, nie uzyskała ani jednego stanowiska przewodniczącego komitetu Dumy. Jedyne Siergiej Stiepaszyn został przewodniczącym międzyfrakcyjnej komisji antykorupcyjnej. Stanowisko to nie jest jednakże równoznaczne z przewodniczącym komitetu.

W drugiej turze wyborów, zgodnie z przyjętą zasadą, jednym z zastępców przewodniczącego izby został wybrany Władimir Łukin.

Przewodniczącym frakcji jest G. Jawliński. Na jego zastępców frakcja powołała Igora Artiemiewa i Walierija Ostanina. Pierwszym zastępcą został natomiast Siergiej Iwanienko.

Frakcja LDPR została utworzona spośród deputowanych wybranych z list komitetu wyborczego „Blok Żyrinowskiego”. Na swym pierwszym posiedzeniu Duma wyraziła zgodę na utworzenie frakcji o nazwie zbieżnej do nazwy partii, której liderem jest Władimir Żyrinowski¹⁶.

Partia W. Żyrinowskiego w ostatnich wyborach do Dumy wypadła znacznie gorzej niż w latach poprzednich. Z ledwością udało się jej przekroczyć próg 5% i uzyskać prawo do udziału w podziale mandatów z federalnego okręgu wyborczego. Ten znaczący spadek popularności LDPR został spowodowany, jak można sądzić, wieloma aferami związanymi z umieszczaniem na jej listach wyborczych biznesmenów prowadzących podejrzane interesy oraz zwyczajnych przestępców i bandytów. Tajemnicą poliszynela było, że miejsce na liście partii można było sobie kupić. Poza tym poglądy oraz retoryka stosowana przy prezentacji tez programowych przestała być już traktowana przez wyborców poważnie. Wszystko wskazuje na schyłkowe już znaczenie LDPR w systemie politycznym Rosji.

W obecnej Dumie frakcja LDPR liczy 16 osób. Początkowo należało do niej 17 deputowanych. Z listy federalnej obsadzono 16 mandatów i jedna osoba została wybrana w okręgu jednomandatowym. Dwóch deputowanych opuściło jednak frakcję. Jeden odszedł do „Jedności”, a drugi zdeklarował się jako deputowany nie należący do żadnej grupy. Do frakcji przystąpiła natomiast jedna osoba bezpartyjna.

Frakcja LDPR zaliczana jest do tzw. *większości* w parlamencie. Lider partii zajmuje stanowisko wiceprzewodniczącego Dumy. Członek frakcji liberalnych demokratów jest przewodniczącym jednego z komitetów Dumy.

Przewodniczącym frakcji LDPR początkowo był W. Żyrinowski, ale po wyborze na zastępcę przewodniczącego Dumy przekazał tę funkcję swemu synowi Igorowi Liebiediewowi. Zastępcą szefa frakcji jest Jegor Czuriłow.

¹⁶ Centralna Komisja Wyborcza Federacji Rosyjskiej odmówiła zarejestrowania komitetu wyborczego LDPR, ponieważ partia ta utworzyła siostrzane organizacje o nazwach: Partia Duchowego Odrodzenia Rosji oraz Rosyjski Związek Wolnej Młodzieży i nie stosowała się do przepisów ordynacji wyborczej.

Grupa deputowanych „**Narodowy Deputowany**” powstała jako wspólna płaszczyzna działania w Dumie deputowanych niezależnych. W praktyce było jasne, iż pozostaje ono pod silnym wpływem federalnej władzy wykonawczej w Rosji. Niektórzy uważali, tak też często pisała prasa, że niezależna grupa deputowanych jest silnie powiązana z frakcją „Jedność”. Wnioski te jednak wydają się być zbyt pochopne. Relacje pomiędzy frakcją „Jedność” a „Narodowym Deputowanym” nie są oparte na zasadach zbliżonych do relacji pomiędzy frakcją KPRF a Agroprzemysłową Grupą Deputowanych.

W grupie znaleźli się deputowani, którzy w kampanii wyborczej nie zawsze utożsamiali się z *partią władzy*. Po wyborach jednak złożyli akces o przystąpienie do frakcji parlamentarnej „Jedność”. W takich przypadkach najczęściej proponowano im przynależność do grupy „Narodowy Deputowany”. W efekcie grupa stała się *alter ego* swego politycznego mocodawcy, jakim wobec niej jest frakcja „Jedność”.

W chwili obecnej „Narodowy Deputowany” zrzesza 57 parlamentarzystów. Z tego 44 było wybranych do parlamentu jako kandydaci niezależni. Wśród osób, które do Dumy kandydowały w ramach konkretnych organizacji, największą grupę stanowią członkowie Naszego Domu Rosji. Jest ich czterech. Dokładnie tylu samo w szeregach grupy znalazło się członków Ojczyzny — Całej Rosji, którzy zdecydowali się odejść od swego macierzystego ugrupowania. W „Narodowym Deputowanym” znalazło się po jednym parlamentarzystę z Rosyjskiej Partii Socjalistycznej, „Duchowej Spuścizny”, Kongresu Ruskich Wspólnot i Ruchu Jurija Bołdyriewa (Kongries russkich obszczin i Dwizienije Jurija Bołdyriewa), Rosyjskiego Związku Ogólnonarodowego (Rossijskij obszczienarodnyj sojuz) oraz Bloku Generała Andrieja Nikołajewa, Akademika Swiatosława Fiedorowa (Błok Gienierała Andrieja Nikołajewa, Akademika Swiatosława Fiedorowa). Pomimo złożonej wewnętrznej struktury politycznych układów w grupie zachowała ona, jak na razie, wyjątkową wewnętrzną spójność organizacyjną i polityczną. Na rosyjskiej scenie politycznej należy uznać to za zjawisko wyjątkowe.

Dzięki przynależności ugrupowania do *większości* w Dumie uzyskało ono znaczne profity, jeżeli chodzi o udział własnych deputowanych w strukturach kierowniczych izby. Zastępcą przewodniczącego Dumy został deputowany niezależny Władimir Awierczienko. Pięciu innych członków grupy parlamentarnej zajęło stanowiska przewodniczących komitetów Dumy Państwowej.

Ciekawą postacią jest szef aparatu grupy Oleg Sienkariew. Należał on wcześniej do kierowniczych działaczy KPRF i był z jej ramienia deputowanym do Dumy w poprzednich kadencjach. Na skutek konfliktu, w który

popadł z kierownictwem partii, został z niej usunięty. W ostatnich wyborach kandydował jako niezależny, ale bez powodzenia¹⁷.

Agroprzemysłowa Grupa Deputowanych stanowi efekt próby utworzenia porozumienia deputowanych reprezentujących interesy agrariuszy. Idea utworzenia satelickich wobec frakcji parlamentarnych grup deputowanych nie jest niczym nowym. Próby takie były podejmowane wielokrotnie, choć nieskutecznie. Początkowo pojawił się pomysł, aby utworzyć grupy skupiające deputowanych reprezentujących interesy określonych społeczności, np. rolników, wojskowych czy osób związanych z konkretnymi działami gospodarki¹⁸.

Nie powiodły się próby utworzenia wspólnej grupy parlamentarnej o charakterze agrarnym przez KPRF i OWR. Uzgodniono początkowo, że grupa powstanie na zasadach parytetu przedstawicieli obydwu bloków wyborczych. Dokonano nawet wstępnych ustaleń co do przywództwa w grupie deputowanych. Później jednak sprawy się znacznie skomplikowały. Okazało się m.in., że OWR ma kłopoty z wypełnieniem limitu członkowskiego w grupie. W dniu pierwszego posiedzenia Dumy na przewodniczącego grupy wybrano członka KPRF, a nie, jak zostało ustalone wcześniej, kandydata niezależnego. W tej sytuacji członkowie OCR (grupa skupiona wokół M. Łapszina) wycofali się z porozumienia. Komuniści postanowili jednak utworzyć samodzielnie grupę deputowanych, która przyjęła nazwę Agroprzemysłowa Grupa Deputowanych. W efekcie w jej strukturze znalazło się 42 deputowanych. Z pośród nich 16 zostało wybranych z listy federalnej KPRF, a 14 z jednomandatowych okręgów wyborczych¹⁹. W grupie znalazło się również dwóch deputowanych, z których jeden kandydował z ramienia OWR, a drugi z Ogólnorosyjskiego Politycznego Ruchu „Poparcie dla Armii”. W grupie znalazło się również 10 deputowanych niezależnych.

Na czele grupy stanął Nikołaj Charitonow z KPRF. Dla stworzenia wrażenia, iż grupa nie jest ściśle związana z partią komunistyczną, ale stanowi niezależną strukturę wewnątrz parlamentu, wybrano aż siedmiu zastępców przewodniczącego grupy²⁰. Wśród nich znalazło się czterech deputowanych niezależnych. Pozostali trzej są członkami KPRF. W kierow-

¹⁷ Por. A. Zapietkij, *Trietja...*, op. cit., s. 38.

¹⁸ W. Czernomyrdin organizował grupę *energetyczną* na zasadzie grupy międzyfrakcyjnej i zamierzał stanąć na jej czele.

¹⁹ Pięciu deputowanych kandydowało jako niezależni, ale zgłosili swą przynależność partyjną, tak, że wyborca orientował się, iż kandydat formalnie niezależny należy jednak do partii komunistycznej.

²⁰ Są to: Iwan Aparin, Nikołaj Kisieliew, Nikołaj Kostierin, Władimir Płotnikow, Gienadij Siemigin, Alieksandr Tkaczew, Walerij Szitujew.

nictwie grupy został więc zachowany parytet między członkami partii a niezależnymi deputowanymi.

Wiceprzewodniczącym Dumy z ramienia APG został, oddelegowany do niej z frakcji KPRF, biznesmen Gienadij Siemigin²¹. Grupa obsadziła także stanowiska przewodniczących dwóch komitetów w Dumie — po jednym dla członka KPRF i deputowanego niezależnego.

Grupa deputowanych „Regiony Rosji — Związek Niezależnych Deputowanych” [„Rieiony Rossii (Sojuz niezawisimych dieputatow)” RR(SND)] reprezentuje bardzo zróżnicowane interesy. Można wprawdzie uznać ją za kontynuację działającego w Dumie poprzedniej kadencji ugrupowania o nazwie „Rosyjskie Regiony”, ale kontynuacja nie ma wyraźnego, prostego charakteru. Tym bardziej, że pod koniec kadencji poprzedniej Dumy grupa wyraźnie oscylowała w kierunku bloku Ojczyzna — Cała Rosja. W obecnej kadencji Dumy powstanie oddzielnego od OWR ugrupowania było po myśli tych deputowanych OWR, którzy nastawieni byli na współpracę, a nie konfrontację z ugrupowaniami władzy wykonawczej w Rosji. Stąd też pomysł utworzenia samodzielnej grupy parlamentarnej spotkał się z żywym oddźwiękiem wśród polityków sprzyjających *partii władzy*. Dotyczyło to przede wszystkim liderów regionalnych struktur OWR.

W samej OWR koncepcja utworzenia siostrzanego ugrupowania parlamentarnego znalazła silne poparcie. Nowa struktura miała być oparta, obok oczywiście deputowanych z OWR, na ruchu „Cała Rosja” i pozostającej pod jego wpływem politycznym grupie parlamentarnej z Dumy poprzedniej kadencji „Regiony Rosji”.

Powyższej koncepcji nie udało się w pełni zrealizować. W efekcie prowadzonych negocjacji w skład wspólnej grupy weszło siedmiu deputowanych niezależnych, którzy w poprzedniej kadencji Dumy należeli do grupy „Ludowładztwo” („Narodowłastie”). Szeregi RR (SND) zasililo również sześciu parlamentarzystów z ugrupowania „Rosyjskie Regiony”. Siedem dalszych osób nie było wcześniej związanych z żadnym ugrupowaniem politycznym.

Grupa liczy obecnie 41 deputowanych. Prawie połowa z nich to osoby, które kandydowały z list OWR. Z tego 6 osób uzyskało mandaty z listy federalnej, a 14 z jednomandatowych okręgów wyborczych. Jeden z członków grupy parlamentarnej uzyskał mandat, kandydując z ramienia Rosyjskiego Związku Ogólnonarodowego (Rossijskij obszczienarodnyj sojuz — ROS).

²¹ Należy on do KPRF.

Wprawdzie skład polityczny RR (SND) jest dosyć jednolity, to jednak nie można go traktować jako ubezwłasnowolnionego ugrupowania satelickiego wobec OWR. Konflikty interesów wewnątrz grupy uwidoczniły się już na początku działalności parlamentu. Na pierwszym posiedzeniu izby na znak protestu przeciw dyktatowi *większości* parlamentarnej część deputowanych grupy opuściła salę obrad, ale wkrótce na nią powróciła. Grupa przyjęła zaproponowany przez *większość* podział wpływów w organach Dumy.

Zastępcą przewodniczącego Dumy Państwowej został z ramienia grupy Artur Czilingarow z OWR. Jeden z deputowanych tego ugrupowania został przewodniczącym komitetu Dumy.

Kierownictwo grupy objął Oleg Morozow. Stanowiska jego zastępców powierzono Michaiłowi Buriega, Alieksandrowi Łotoriewowi i Aleksandrowi Piskunowowi.

Parlamentarzyści nie należący do żadnej frakcji stanowią niewielką grupę. Jest ich zaledwie dwunastu. Dziesięciu kandydowało jako niezależni, jeden z listy KPRF, a jeden z LDPR.

Przyczyn tego, iż niektórzy deputowani nie znaleźli swego miejsca w żadnej frakcji, jest wiele. Niekiedy były to zbyt wybujałe ambicje niektórych polityków, innym razem to frakcja miała opory przed przyjęciem konkretnego polityka w swoje szeregi, obawiając się jego złej reputacji.

4. Aparat Dumy Państwowej

Duma dysponuje bardzo rozbudowanym aparatem urzędniczym. Na jego czele stoi Kierownik Aparatu Dumy Państwowej²². Powoływany jest on w drodze rozporządzenia Przewodniczącego Dumy Państwowej w uzgodnieniu z Radą Dumy Państwowej na podstawie wniosku Komitetu Dumy Państwowej ds. Regulaminu i Organizacji Pracy Dumy Państwowej. Ten sam komitet sprawuje nadzór nad działalnością Aparatu Dumy Państwowej.

W skład Aparatu Dumy Państwowej wchodzi, jako samodzielne jednostki organizacyjne, aparaty komitetów i komisji Dumy Państwowej oraz frakcji i grup deputowanych. Kierownicy tych jednostek są powoływani przez Kierownika Aparatu Dumy Państwowej na wniosek zainteresowanych podmiotów.

Strukturę, liczbę etatów, wysokość wynagrodzeń oraz techniczne warunki pracy personelu Aparatu Dumy Państwowej, jak również kwotę przeznaczoną na jego utrzymanie, określa Przewodniczący Dumy Pań-

²² W obecnej kadencji Dumy jest nim Nikołaj Troszkin.

stwowej w uzgodnieniu z Komitetem Dumy Państwowej ds. Organizacji Pracy Dumy Państwowej w ramach preliminarza wydatków na utrzymanie niższej izby parlamentu.

Aparat frakcji oraz grup deputowanych tworzony jest po zarejestrowaniu ugrupowania. Frakcja lub grupa deputowanych samodzielnie dobiera kadry swego aparatu i określa jego strukturę, zakres obowiązków oraz sprawuje nad nim kierownictwo. Przyjęcie do pracy i zwolnienie z niej pracowników aparatu frakcji odbywa się w drodze rozporządzenia Kierownika Aparatu Dumy Państwowej na wniosek przywódcy odpowiedniej frakcji czy grupy deputowanych.

Każdy deputowany ma prawo do zatrudnienia swego doradcy ds. działalności w Dumie Państwowej. Deputowany samodzielnie decyduje o liczbie swoich doradców, ale musi zmieścić się w kwocie przewidzianej na ten cel w preliminarzu wydatków na utrzymanie Dumy Państwowej. Ta sama zasada dotyczy także frakcji parlamentarnych. Mogą jednak uzyskiwać one dotacje z innych źródeł niż budżet Dumy, np. z partii politycznych, organizacji społecznych czy w formie darowizn od osób prywatnych. Stwarza to korzystne warunki dla korupcji oraz uzależnienia polityków i nawet całych ugrupowań od organizacji politycznych, biznesu i osób prywatnych.

Obok Aparatu Dumy Państwowej na rzecz obsługi organizacyjnej, informatycznej i eksperckiej obydwu izb Zgromadzenia Federalnego działa cały szereg państwowych instytucji i przedsiębiorstw. Są to np. Biblioteka Parlamentarna, Centrum Parlamentarne, Wydawnictwo Zgromadzenia Federalnego i inne.

5. Podsumowanie

Obecny układ sił politycznych w Dumie Państwowej Rosji odzwierciedla atomizację polityczną społeczeństwa rosyjskiego. Wewnętrznemu rozdrobnieniu politycznemu parlamentu sprzyja mieszane prawo wyborcze. Wybór połowy deputowanych w jednomandatowych okręgach wyborczych daje szansę zdobycia mandatu nie tylko małym, lokalnym ugrupowaniom politycznym, ale nawet osobom bez zaplecza politycznego. Połowa mandatów jest jednak zarezerwowana dla największych ugrupowań politycznych, tzn. tych, którym udało się pokonać 5% próg zaporowy. W efekcie w niższej izbie parlamentu nie udało się, jak dotychczas, utworzyć żadnej koalicji większościowej. Sytuacji takiej sprzyja prezydencka forma rządu w Rosji. Parlament nie ma realnego wpływu na skład personalny rady ministrów i w niewielkim stopniu wpływa na jej działalność.

Realny podział sił w Dumie w praktyce sprowadza się do istnienia dwóch bardzo luźnych bloków. Jeden tworzą zwolennicy prezydenta,

a drugi jego przeciwnicy. Konfiguracja ta jednak nie ma stałego charakteru, lecz jest tworzona w zależności od konkretnej sytuacji. Tzw. *partia władzy*, a więc ugrupowania uchodzące za sprzyjające federalnej władzy wykonawczej, nie dysponują bezwzględną większością w Dumie. Stąd muszą one wchodzić w porozumienie z pozostałymi frakcjami deputowanych lub pozyskać dla swych działań deputowanych niezależnych. W obecnej kadencji Dumy, o czym już wspomiano, zastosowano taktykę tworzenia przez silne ugrupowania parlamentarne satelickich wobec nich grupy deputowanych niezależnych. W praktyce przynosi to realne korzyści w postaci zwielokrotnienia wpływów we wszystkich organach Dumy.

Nie ulega wątpliwości, iż układ sił w Dumie obecnej kadencji jest korzystny dla federalnej władzy wykonawczej. Pozycja tzw. *ugrupowań władzy* uległa znacznemu umocnieniu po wyborach prezydenckich, w których W. Putin odniósł bardzo spektakularne zwycięstwo, pokonując swych przeciwników już w pierwszej turze głosowania. W konsekwencji prezydent, ciesząc się poparciem większości obywateli i znacznie bardziej popularny niż jego poprzednik, uzyskał dodatkową przewagę nad legislaturą. W obecnej Dumie, jak na razie, nie ujawniły się tendencje do tworzenia bloku, którego celem byłoby przeciwstawienie się egzekutywie. Wystąpiła tendencja wręcz przeciwna, i jak na Rosję wyjątkowa, zmierzająca do tworzenia płaszczyzn porozumienia między największymi ugrupowaniami politycznymi w parlamencie. W ten sposób taktyczne interesy biorą górę nad strategią polityczną. Efekty takiego postępowania są widoczne chociażby w wyeliminowaniu niektórych ugrupowań z realnych wpływów w parlamencie. Przykładem skutków tego mechanizmu może być marginalizacja „Jabłoka” w izbie. Nowa, w takiej skali, jest stosowana przez duże ugrupowania koncepcja zwiększania swej *matematycznej siły* w głosowaniach w Dumie poprzez tworzenie kontrolowanych przez *frakcję-matkę* formalnie niezależnych grup deputowanych. W konsekwencji poszerza to w wyraźny sposób wpływ frakcji w izbie.

W parlamencie rosyjskim deputowani nie należący do frakcji lub grupy nie odgrywają żadnej roli politycznej. Ale nawet w przypadku nie zrzeszonych deputowanych niezależnych o pełnej samodzielności nie ma mowy. Każdy z nich powiązany jest różnymi uwarunkowaniami zewnętrznymi, które czynią go zakładnikiem pewnego układu czy grupy wpływu.

Summary

Political power structure in the third cadence of Russian Duma

The prevailing political power structure in Russian Duma reflects the actual political atomisation of Russian society. The mixed right to vote contributes to the internal political breaking up of the Parliament. Further, the election of a half of deputies by one-mandate constituencies is the chance to win the mandate not only by small, local political parties but also by individuals who lack any political support. However, 50% of the mandates is reserved for the biggest political groups, i.e. these which managed to exceed the threshold of 5%. The result is that the Lower House of Parliament has failed, so far, to establish any coalition of majority. Such a situation is favoured by the specific presidential form of authority in Russia.

The actual division of power in Russian Duma is between two radically different blocks (a block, on the one hand, of president's advocates and, on the other hand, of his opponents). However, this configuration is never completely determined but depends on the political situation.

During the third cadence of Russian Duma, the politicians look to the establishing policy by help of influential parliamentary groups such as the Russian Federation Communistic Party, "Unity" ("Jedność"), Homeland — Entire Russia and independent groups of deputies.

There is no doubt that the structure of power in the present cadence of Duma is favourable for federal executive power. The position of the so-called *power groups* has been much reinforced after the recent presidential elections in which Putin, having easily defeated his opponents in the first tour of voting, gained so spectacular victory. There is no, as yet, sign of any tendencies to establish a new political block to oppose the executive power in Duma. However, there emerged quite an exceptional, regarding Russia, tendency to create new foundations of understanding between the bigger political groups in the Parliament. The result of such actions are perceivable at least in the process of depriving certain groups of influence within the Parliament. To illustrate this mechanism, the author gives an example of putting "Jabłoka" in the background of the House of Parliament.

Andrzej Stelmach